

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΘΑΝΑΤΩΣΗ ΑΓΡΙΩΝ ΖΩΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΧΡΗΣΗ ΔΗΛΗΤΗΡΙΑΣΜΕΝΩΝ ΔΟΛΩΜΑΤΩΝ

Αντωνίνα Παπαθανάσογλου, Ειδική Επιστήμονας ΣΤΠ
Ιωάννης Σαγιάς, Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη

Εισαγωγή:

Ο Συνήγορος του Πολίτη, εξέτασε αναφορά περιβαλλοντικών οργανώσεων, σχετικά με την παράλειψη αποτελεσματικής προστασίας της άγριας ζωής από την παράνομη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων. Η καταγγελία υπεβλήθει επ' αφορμή της μαζικής δηλητηρίασης αρπακτικών πουλιών στα στενά του Νέστου τον Φεβρουάριο του 2012. Από τότε έχουν σημειωθεί αρκετά αντίστοιχα περιστατικά στην επικράτεια με θύματα ποικίλα είδη της άγριας πανίδας, αλλά και οικόσιτα ζώα. Σύμφωνα με έρευνες των περιβαλλοντικών οργανώσεων η πρακτική αυτή είναι ευρέως διαδεδομένη στην Ελλάδα και πλήττονται κυρίως πτωματοφάγα αρπακτικά πουλιά (γυπαετός, όρνιο, ασπροπάρης), αλλά και απειλούμενα είδη θηλαστικών (καφέ αρκούδα, λύκος, τσακάλι, λύγκας). Τα οικόσιτα ζώα, όπως είναι σκύλοι φύλαξης κοπαδιών, πέφτουν και αυτά πολύ συχνά θύματα των δηλητηριασμένων δολωμάτων. Ο μεγαλύτερος κίνδυνος που ενέχει αυτό το μη επιλεκτικό μέσο θανάτωσης είναι ότι μπορεί να οδηγήσει σε πληθυσμιακή κατάρρευση ευάλωτα είδη της πανίδας.

Σημειώνεται ότι επ' αφορμής του ανωτέρω περιστατικού με βάση το οποίο η υπόθεση διερευνήθηκε από τον ΣΤΠ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζήτησε στοιχεία από τους αρμόδιους φορείς αναφορικά με την υπόθεση EU-PILOT 3601/2012 - «Δηλητηρίαση Άγριων Πτηνών στην περιοχή του Νέστου». Ήδη από τις 15.11.13, σε επιστολή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, επ' αφορμής του εξεταζόμενου ζητήματος, αναφέρεται ότι η Ελλάδα δεν εκπλήρωσε τις υποχρεώσεις σύμφωνα με την κοινοτική νομοθεσία για την προστασία της βιοποικιλότητας και της δόθηκε παράταση άλλων 2 μηνών. Ακολούθως, σύμφωνα με το από 23.12.14 "*Commission staff working document monitoring the application of EU law in EU policy areas*" η Ελλάδα δεν είχε ακόμα κατορθώσει να πάρει τα απαιτούμενα μέτρα προκειμένου να καταστείλει τη χρήση των δηλητηριασμένων δολωμάτων. Δεδομένου ότι κρίθηκε ότι δεν έχουν ληφθεί μέτρα για την εξασφάλιση της πλήρους συμμόρφωσης με το δίκαιο της ΕΕ, η Επιτροπή απέστειλε αιτιολογημένη γνώμη. Έτσι, εάν οι Ελληνικές Αρχές δεν λάμβαναν μέτρα εντός 2 μηνών, θα πραγματοποιούταν παραπομπή της υπόθεσης στο Δικαστήριο της ΕΕ.

Ο Συνήγορος του Πολίτη, στοχεύοντας στη συνολικότερη επίλυση του ζητήματος, ερευνήσε το νομικό καθεστώς που διέπει τη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων σε συνδυασμό με εκείνο που διέπει την προστασία της άγριας πανίδας και συμμετείχε σε τρεις συσκέψεις μεταξύ περιβαλλοντικών οργανώσεων και αρμοδίων διοικητικών φορέων. Επίσης, η Ανεξάρτητη Αρχή απέστειλε έγγραφες προτάσεις προς τα

αρμόδια υπουργεία, ζητώντας την άμεση αντιμετώπιση του θέματος με τη λήψη κατάλληλων μέτρων. Ειδικότερα, η Ανεξάρτητη Αρχή συνέταξε, τον Νοέμβριο του 2016, πόρισμα¹ στο οποίο τόνισε ότι απαιτείται η δημιουργία ολοκληρωμένου προγράμματος δράσης, πλαισιωμένου με τον κατάλληλο θεσμικό τύπο, ώστε όλες οι υπηρεσίες, συνεργαζόμενες ομαλά, να δρουν βάσει συγκεκριμένων πρωτοκόλλων και αποσαφηνισμένων αρμοδιοτήτων. Οι προτάσεις της Ανεξάρτητης Αρχής αφορούν όλα τα κρίσιμα θέματα και στοχεύουν στην άμεση επίλυσή τους και στον συντονισμό των δημοσίων φορέων.

Κατά τη μακρόχρονη διαμεσολαβητική προσπάθεια καταβλήθηκαν έντονες προσπάθειες τόσο για το συντονισμό των αρμοδίων υπηρεσιών όσο και για τη θεσμική κατοχύρωση των ζητημάτων. Η ευρύτητα του αντικειμένου, οι κατά περίπτωση δυσχέρειες συνεργασίας με τις αρμόδιες υπηρεσίες, αλλά και οι εκάστοτε οργανωτικές δυσλειτουργίες της διοίκησης, απαίτησαν μεγάλο χρόνο προκειμένου να υπάρξουν συγκεκριμένες θετικές εξελίξεις.

Συμπεράσματα επί του συνόλου της έρευνας:

1. Κρίνεται ότι απαιτείται η δημιουργία ολοκληρωμένου προγράμματος δράσης, πλαισιωμένου με τον κατάλληλο θεσμικό τύπο, ώστε όλες οι υπηρεσίες, συνεργαζόμενες ομαλά, να δρουν βάσει συγκεκριμένων πρωτοκόλλων και ξεκάθαρων αρμοδιοτήτων. Η ένταξη σε συγκεκριμένα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σίγουρα αποτελεί ένα σημαντικό και θετικό βήμα, αλλά δεν πρέπει να παραγνωρίζεται η αναγκαιότητα μιας συνεχούς και αδιάλειπτης δραστηριοποίησης των αρμοδίων υπηρεσιών, οι οποίες οφείλουν να ενεργούν βάσει συγκεκριμένου θεσμικού πλαισίου. Είναι απαραίτητο να γίνει κατανοητό ότι λόγω της ιδιαιτερότητας του αντικειμένου και της αναγκαιότητας εφαρμογής διαχειριστικών μέτρων που καταλαμβάνουν ένα ευρύ αντικείμενο (φύλαξη υπαίθρου, προληπτικά μέτρα, ενημερωτικές εκστρατείες, περισυλλογή του ζώου, αποστολή του ζώου για τοξικολογικό έλεγχο, διαχείριση του νεκρού ατόμου, σύννομη χρήση φυτοφαρμάκων κλπ) απαιτούνται οριζόντιες προβλέψεις για όλη την επικράτεια και όχι τομεακές ρυθμίσεις, οι οποίες θα οδηγήσουν στην αποτελεσματική και συντονισμένη δραστηριότητα αντιμετώπιση του προβλήματος.

2. Είναι γεγονός ότι ακόμα βρίσκονται σε ισχύ διατάξεις που αφορούν την εξάλειψη επιβλαβών ειδών οι οποίες είναι προφανές ότι είναι εξαιρετικά δυσχερές να εφαρμοστούν, καθώς απαιτούνται, όπως έκρινε το ΣΤΕ, ειδικές μελέτες. Ως εκ τούτου, ο Συνήγορος του Πολίτη, κρίνοντας ότι όσες σχετικές διατάξεις βρίσκονται σε ισχύ δύνανται να δημιουργήσουν σύγχυση ερχόμενες σε σύγκρουση με τις διατάξεις προστασίας του περιβάλλοντος, πρότεινε την επανεξέτασή τους και την προσήκουσα τροποποίηση τους στο πνεύμα των αποφάσεων του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου.

3. Είναι σαφές τόσο από το πλέγμα της νομοθεσίας όσο και από τα έγγραφα των αρμοδίων υπηρεσιών ότι οι κατά τόπους Δασικές Υπηρεσίες που εντάσσονται στις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις είναι αρμόδιες τόσο για τη δίωξη των αδικημάτων που σχετίζονται με την παράνομη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων όσο και με τη φύλαξη των εκτάσεων, στις οποίες λαμβάνουν χώρα οι εν λόγω ενέργειες. Τονίζεται ότι με την υπ' αριθμ.: 2967/33905/2014 εγκύκλιο του ΥΠΠΑΤ η αναφορά περιστατικών δηλητηρίασης οικόσιπων και άγριων ζώων που υποπίπτουν στην αντίληψη κάθε ενδιαφερόμενου πρέπει να γίνεται στις κατά τόπους αρμόδιες αστυνομικές αρχές ή στα δασαρχεία.

4. Η Δ/ση Διαχείρισης Δασών και Δασικού Περιβάλλοντος (Τμήμα Διαχείρισης Άγριας Ζωής και Θήρας) του ΥΠΕΝ ενεργοποιήθηκε προκειμένου να περιοριστεί το

---

¹ Συνήγορος του Πολίτη: <https://www.synigoros.gr/resources/docs/170124-porisma.pdf>
(επισυνάπτεται στο παρόν ενημερωτικό σημείωμα)

φαινόμενο παράνομης χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων. Ωστόσο, μέχρι σήμερα δεν έχουν υλοποιηθεί τα προτεινόμενα σχέδια ενημερωτικής δράσης και δεν προκύπτει να έχουν αποδώσει σε ικανοποιητικό βαθμό οι προσπάθειες για την αποδοτικότερη λειτουργία των Δασικών Υπηρεσιών σε σχέση με το ζήτημα αυτό. Συγκεκριμένα, τόσο λόγω οργανωτικών δυσκολιών (έλλειψη κατάλληλου προσωπικού και υλικοτεχνικών μέσων) ορισμένων Δασαρχείων όσο και παράλειψης έκδοσης ξεκάθαρων οδηγιών και πρωτοκόλλων δράσης, οι Δασικές Υπηρεσίες δεν έχουν επιτύχει ικανοποιητικό περιορισμό των εγκληματικών ενεργειών. Ως εκ τούτου, είναι αναγκαία η θέσπιση νομοθετικών προβλέψεων που θα διευκολύνουν το έργο των υπηρεσιών, ενώ παράλληλα είναι προαπαιτούμενη η οικονομική στήριξή τους. Σημαντική κρίνεται από την Αρχή η επαρκής πρόβλεψη και χρηματοδότησης των δασικών υπηρεσιών, προκειμένου να καθίστανται δυνατές οι συχνές περιπολίες στις εκτάσεις αρμοδιότητάς τους.

5. Εξαιρετικά σημαντικό είναι να καταβληθούν προσπάθειες για τη δημιουργία περισσότερων και κατάλληλα στελεχωμένων Καταφυγίων Περιθάλαψης Άγριας Ζωής ή να υποστηριχθούν τα υπάρχοντα, καθώς και οι σύλλογοι που ενεργοποιούνται αποδεδειγμένα στον τομέα.

6. Η Δ/νση Προστασίας Βιοποικιλότητας, μετά τη σύνταξη του σχετικού πορίσματος από τον Συνήγορο του Πολίτη, απέστειλε έγγραφη απάντηση τον Μάιο του 2017, στην οποία αναφέρεται ότι κρίνει ότι υπάρχει πλήρες εθνικό νομικό πλαίσιο. Εντούτοις, με το πρόγραμμα «*Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την καταπολέμηση της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων*» θα υπάρξει αξιολόγηση και επανεκτίμηση του συνόλου του εθνικού πλαισίου. Μέχρι σήμερα, όμως, δεν υπάρχει κάποια νεότερη εξέλιξη επί του αντικειμένου.

7. Τα μέτρα που είχαν προταθεί από το Τμήμα Βιοποικιλότητας και Προστατευόμενων Περιοχών του ΥΠΕΝ και αφορούσαν τρόπους προληπτικής προστασίας του ζωικού και φυτικού κεφαλαίου, όπως η χρήση ηλεκτροφόρων περιφράξεων και χρήσης ελληνικών ποιμενικών σε περιοχές κινδύνου, επιβάλλεται να εφαρμοστούν σε όσο το δυνατό πιο διευρυμένη χωρικά κλίμακα.

8. Ο διαχωρισμός της θεσμικής στόχευσης σε άγρια και μη ζώα, όπως προκύπτει από τα έγγραφα της διοίκησης και συνάγεται από τα πραγματικά περιστατικά, δεν εξυπηρετεί την ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των ζητημάτων και την επιτυχή εξάλειψη των φαινόμενων αυτών, δεδομένου ότι συχνότατα τα πρώτα θύματα είναι τα ζώα συντροφιάς (πχ σκύλοι) και κατόπιν άγρια ζώα ή πτηνά της περιοχής.

9. Η διαχείριση των πτωμάτων άγριων ζώων που υπήρξαν θύματα δηλητηριασμένων δολωμάτων δεν προβλέπεται από τις διατάξεις του Κανονισμού 1069/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με αποτέλεσμα να μην έχει περιληφθεί στους στόχους του Εθνικού Προγράμματος Συλλογής και Διαχείρισης Νεκρών Ζώων. Όπως προκύπτει και από την ΥΑ 236/47755/2014, τα προγράμματα διαχείρισης νεκρών ζώων αφορούν μόνο τα άγρια ζώα για τα οποία υπάρχει υπόνοια μόλυνσης από νόσο που μπορεί να μεταφερθεί στον άνθρωπο. Η επανεμφάνιση κρουσμάτων λύσσας και η ενεργοποίηση όλων των μηχανισμών για τον περιορισμό της καθορίζουν όλες τις πολιτικές δράσης γύρω από το θέμα. Από τις δεσμευτικές διατάξεις περί διαχείρισης λυσσώσπτων ζώων και από τις οδηγίες που συντάχθηκαν από το ΥΠΑΑΤ για τη διαχείριση των δηλητηριασμένων δολωμάτων, η Αρχή θεωρεί ότι πλέον καθίσταται σαφές ότι η συλλογή και μελέτη των πτωμάτων, άγριων ή μη ζώων, πρέπει να γίνεται βάση ενιαίου θεσμικού πλαισίου, ως προς τις διοικητικές αρμοδιότητες. Οι κτηνιατρικές υπηρεσίες των Περιφερειών θα ήταν οι πλέον αρμόδιες να αναλάβουν το μεγαλύτερο τμήμα του έργου αυτού, καθώς μόνο ο κτηνίατρος μπορεί να διαπιστώσει με ασφάλεια την αιτία θανάτου.

Με βάση τα ανωτέρω κρίνεται αναγκαία η θέσπιση διατάξεων που θα δεσμεύουν σαφώς τις ανωτέρω υπηρεσίες και θα προκαθορίζουν τον τρόπο συλλογής όσο και μελέτης του πτώματος του ζώου που ανευρίσκεται νεκρό και από τον αρμόδιο κτηνίατρο εικάζεται ότι έχει πέσει θύμα δηλητηρίασης. Προαπαιτούμενη

φυσικά, είναι η κατά το δυνατό μεγαλύτερη, ενίσχυση των συγκεκριμένων υπηρεσιών με προσωπικό, υλικοτεχνικά μέσα και αύξηση της χρηματοδότησής τους. Αν και κατά τις συσκέψεις εκφράστηκε από το ΥΠΠΑΤ η πρόθεση έκδοσης μιας σχετικής εγκυκλίου, ωστόσο αυτή ακόμα δεν έχει εκδοθεί.

10. Για αντίστοιχους λόγους είναι αναγκαίο να ελεγχθεί εάν είναι δυνατή η παροχή, κατά περίπτωση και εφόσον υπάρχει σχετική εκπαίδευση των κτηνιάτρων, πρώτων βοηθειών από τις Κτηνιατρικές Υπηρεσίες των Περιφερειών στα άγρια ζώα θύματα δηλητηριασμένων δολωμάτων, μέχρι αυτά να μπορέσουν να μεταφερθούν στα Κέντρα Περίθαλψης Άγριας Ζωής ή σε συλλόγους περίθαλψης άγριας ζωής.

11. Η Δ/ση Φυτικής Παραγωγής του ΥΠΑΑΤ συνεργάστηκε εποικοδομητικά καθ' όλη τη διάρκεια της διαμεσολάβησης της Αρχής. Ειδικότερα, επέδειξε αξιοσημείωτη ενεργοποίηση πραγματοποιώντας σημαντικά βήματα που αφορούν τη διαχείριση των περιστατικών δηλητηριασμένων ζώων από φυτοπροστατευτικά προϊόντα. Συγκεκριμένα, με τροποποίηση του αρθρ. 19 της ΚΥΑ 8197/90920/05.03.13 (με την ΚΥΑ 6669/79087/2015) προβλέφθηκαν οι διαδικασίες ενημέρωσης του κοινού για τα δηλητηριασμένα δολώματα με φυτοπροστατευτικά προϊόντα και η αντιμετώπισή τους. Περαιτέρω, μεταξύ πολλών άλλων, εκδόθηκαν Οδηγίες για Πρώτες Βοήθειες σε ζώα με δηλητηρίαση από γεωργικά φάρμακα και Οδηγίες Διαχείρισης των δηλητηριασμένων δολωμάτων (2014).

12. Θετικό βήμα που θα συνδράμει στον περιορισμό του φαινομένου είναι έναρξη λειτουργίας της ηλεκτρονικής συνταγογράφησης των φυτοπροστατευτικών προϊόντων, η οποία είχε ανασταλεί και ξαναξεκίνησε τη λειτουργία στις 18.09.17.

13. Το φαινόμενο της παράνομης εισαγωγής φυτοφαρμάκων είναι αναγκαίο να εξαιρεθεί με τη συνεργασία των Τελωνιακών Υπηρεσιών και του ΥΠΑΑΤ. Αντίστοιχη δράση πρέπει αναλάβει και η Ελληνική Αστυνομία δεδομένου ότι ποσότητες φυτοφαρμάκων που έχουν εισαχθεί παράνομα, πιθανό να φυλάσσονται για μακρά χρονικά διαστήματα μέχρι τη διάθεσή τους, εντός της επικράτειας. Τέλος, για τον περιορισμό της διακίνησης και εμπορίας των παράνομων προϊόντων απαιτείται η επιβολή αυστηρών κυρώσεων στους παραβάτες.

14. Σχετικά με τα ζητήματα της αποζημίωσης του φυτικού και ζωικού κεφαλαίου από τις ζημιές που προξενούν τα άγρια ζώα δεν προκύπτει να πραγματοποιήθηκε καμία βελτίωση στις προβλέψεις των σχετικών διοικητικών πράξεων του ΕΛΓΑ. Περαιτέρω, όσον αφορά τον τρόπο, αλλά και το ποσοστό κάλυψης της ζημίας δεν συνάγεται να είναι ικανά να αποτρέψουν την εξάλειψη της άγριας πανίδας από τους αγρότες – κτηνοτρόφους, οι οποίοι νιώθουν να απειλείται το κεφάλαιό τους. Η ιδιαιτερότητα των περιστατικών θανάτωσης ζωικού κεφαλαίου από άγρια ζώα δεν συνάγεται να μπορεί να καλυφθεί με τον τρόπο που χορηγούνται οι αποζημιώσεις από τον ΕΛΓΑ.

15. Τέλος, δεδομένης της ιδιαιτερότητας του θέματος η Αρχή εκτίμησε ότι ο ΕΛΓΑ θα έπρεπε να είχε εξετάσει σε διαφορετική βάση τα ζητήματα που τίθενται, εφόσον ήδη από την υφιστάμενη νομοθεσία βρίσκονται σε ισχύ σχετικές προβλέψεις για αποζημίωση ζημιών από άγρια ζώα και για θέσπιση μέτρων ενεργητικής προστασίας. Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι, εφόσον δεν υπάρξουν τροποποιήσεις ως προς την αποσύνδεση των αιτιολογικών κριτηρίων της αποζημίωσης από αυστηρώς προκαθορισμένα είδη, ενδείκνυται τουλάχιστον ο εμπλουτισμός του Κανονισμού Ασφάλισης της Φυτικής Παραγωγής και του Κανονισμού Ασφάλισης του Ζωικού Κεφαλαίου με επιπλέον είδη πανίδας επιλέξιμα για αποζημιώσεις, η αύξηση της αποζημίωσης, καθώς και παράλληλη αύξηση του αριθμού των παραγωγικών ζώων που καλύπτονται ανά περιστατικό.